Scenariusz lekcji języka polskiego dla klasy I gimnazjum

Wizerunek śmierci w średniowieczu

Opracowała:
Łucja Czetyrkowska
Nauczyciel metodyk języka polskiego
Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego

CZAS TRWANIA: 2 godziny lekcyjne
Pierwsza lekcja pt. „Okrutność śmierci poznajcie… Jaka więc jest?" jest poświęcona kształtowaniu umiejętności językowych, druga

CEL LEKCJI: odtworzenie średniowiecznego wizerunku śmierci na podstawie dzieła literackiego i filmowego; rozwijanie umiejętności analizy i interpretacji tekstu literackiego oraz porównania go z filmem; rozwijanie i doskonalenie aktywnego słuchania, czytania ze zrozumieniem, mówienia oraz umiejętności redagowania notatki w formie tabeli.

KSZTAŁTOWANE UMIEJĘTNOŚCI:

Po lekcji uczeń powinien umieć:

- wypowiedzieć się na temat śmierci, przywołując różne skojarzenia;
- dobierać określenia bliskoznaczne do wyrazu *śmierć*;
- utworzyć rodzinę wyrazów od słowa *śmierć*;
- odczytać symbole śmierci, istotę motywu tańca śmierci;
- wyrażać opinię i formułować argumenty na określony temat;
- odbierać ze zrozumieniem różne teksty kultury (literackie i filmowe);
- określać podobieństwa i różnice w ujęciu motywu śmierci w tekście literackim i filmowym.

METODY PRACY: metody aktywizujące – burza mózgów, mapa myśli; rozmowa kierowana, pogadanka; metoda oglądowa, problemowa; praca z tekstem.

FORMY PRACY: indywidualna i zbiorowa.

POMOCE DYDAKTYCZNE:

- tekst pt. *Tematyka śmierci* (T. Dalecka, T. Król *Radość czytania,* podręcznik dla klasy IX, Šviesa 2007, s. 85-86,
- karty pracy ucznia (nr 1 i nr 2) uzupełniane w trakcie lekcji,
- małe kartki w czterech kolorach,
- rzutnik multimedialny,
- fragmenty filmu *Siódma pieczęć* (reż. Ingmar Bergman, 1957) – spotkanie Antoniusa ze śmiercią, śmierć błazna, taniec śmierci;
- z nagranymi fragmentami: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*,
- kopia obrazu B. Notke, wiersz *Wywiad* M. Bialoszewskiego.

PRZEBIEG LEKCJI

Lekcja 1. *Okrutność śmierci poznajcie...* Jaka więc jest?

Zaangażowanie /15 min /

1. Zabawowy charakter ćwiczenia, który wywołuje motywację do pracy nad poszerzeniem czynnego słownictwa (burza mózgów).

- Uczniowie wymieniają skojarzenia, gdy światło w klasie jest zapalone i zgaszone, np. jasno, nie ciemno, widno, radośnie, życie ↔ ciemność panuje, ciemno, zagadkowo, mrok, strach, zło, śmierć.

2. Nauczyciel wprowadza uczniów w tematykę zajęć (rozmowa kierowana). Ochotnicy udzielają odpowiedzi na pytania.

Kierunek rozważań: Nic nie wiemy na temat śmierci. Bezpośrednio jej nie doświadczamy. Rzadko chyba myślimy o śmierci, ale gdy już tak się dzieje, zadajemy sobie pytania:

- Czy śmierć na pewno jest koniecznym elementem isnienia i czy jej zwierzchnikiem jest Bóg?
- Czy śmierci należy się lękać?
- Jakie uczucia wzbudzają w człowieku takie myśli? (strach, itp.)
- Jakie mogą być przyczyny śmierci? (choroby nieuleczalne, samobójstwa, zabójstwa, wypadek, wojny, itp.)

- Jakich informacji na temat śmierci dostarczają nam środki masowego przekazu oraz media (komiksy, bajki, gry komputerowe, kino akcji, itp.)?

Sprawdzenie pracy domowej /10 min/ (rozmowa kierowana). Analiza artykułów i kondolencji z ostatnich numerów *Kuriera Wileńskiego*. Kierunek rozważań:

- Jakie uczucia wyrażają kondolencje?
- Jakie emocje (uczucia) u osoby doznającej straty może wywołać śmierć kogoś bliskiego? (żal, ból, itp.).

Nauczyciel prosi uczniów, by podeszli do tablicy i umieścili na niej kartki z nazwami skojarzeń, które wywołuje słowo ***śmierć.*** Po tym następuje wspólne sporządzenie mapy myśli – dobieranie wyrazów pokrewnych, synonimów, określeń, nazw uczuć towarzyszących. Uczniowie robią notatki w zeszycie przedmiotowym.

Odczytywanie przez uczniów wyników pracy /10 min/

Przykładowa mapa myśli dotycząca słowa *śmierć*

śmiertelność, śmiertelnik, śmiertelny, śmiercionośny

wyrazy pokrewne

koniec życia, zgon, odejście, umieranie, agonia, kres życia, konanie,

synonimy

ŚMIERĆ

określenia

męczeńska, bohaterska, nieuchronna, nagła, lekka, gwałtowna, kliniczna, powolna, tragiczna, przedwczesna

uczucia towarzyszące

rozpacz, tęsknota, żal, cierpienie, opuszczenie, ból, samotność, smutek,

Rozdanie uczniom kart pracy nr 1 i wykonywanie zamieszczonego tam zadania /5 min/.

- Przyjrzyj się obrazkom przedstawiającym symbole śmierci i wpisz w wyznaczone miejsca odpowiednie słownictwo. Refleksja: Czy dziś obcujemy z symboliką śmierci?

Odczytywanie wyników pracy /5 min/.

Lekcja 2. *Wypięła żebra i kości, groźno siecze przez lutości (…)* Wizerunek śmierci w literaturze i sztuce

Zaangażowanie /2 min /

Poinformowanie uczniów, że teraz przeniosą się w świat średniowiecza. Myśl o śmierci towarzyszyła ludziom średniowiecznym stale. W jej stronę kierowała wiernych zarówno nauka Kościoła, jak i filozofia chrześcijańska (Biblia). Śmierć została pokonana przez zmartwychwstanie Chrystusa – tak jak zmartwychwstał Chrystus mają zmartwychwstać wszyscy ludzie w wiecznym życiu. Życie ziemskie traktowane było ówcześnie jako jeden z etapów na drodze człowieka ku wieczności, a śmierć – jako moment przejścia do stanu wiekuistej szczęśliwości. Ze śmiercią człowiek średniowieczny stykał się w związku z klęskami żywiołowymi, epidemiami chorób zakaźnych oraz wojnami i publicznymi egzekucjami. Dzieła filozoficzne, literackie, artystyczne pokazują, jak człowiek chce na różne sposoby zrozumieć zjawisko śmierci, stosując często zabieg personifikacji. Jedną z takich prób spotykamy we fragmencie filmu I. Bergmana *Siódma pieczęć.*

Projekcja 2 cz. filmu /20 min/

Rozdanie uczniom kart pracy nr 2 i wykonywanie zamieszczonego tam zadania / 15 min/.

Sporządzenie notatki w formie tabeli na podstawie obejrzanego fragmentu filmu i przeczytanego w podręczniku tekstu (s. 86-87). Porównanie tekstu literackiego i filmu. Zanotowanie informacji (cytatów) dotyczących wyglądu, zachowania i atrybutów śmierci.

Pogadanka heurystyczna podczas sporządzenia notatek w formie tabeli:

- Jakie uczucia budzi film? - Utwór budzi lęk, przerażenie, strach, a jednocześnie bawi współczesnego czytelnika.
- Jaka sytuacja opisana została w utworze, ukazana w filmie? - Mistrz Polikarp –

mędrzec i filozof pragnął zgłębić istotę śmierci, więc prosił Boga o spotkanie ze Śmiercią. Kiedy jednak ujrzał tę postać, wystraszył się.

- Jakie cytaty opisują Śmierć? - *Uźrzał człowieka nagiego,/ Przyrodzenia niewieściego, Obraza wielmi skaradnego,/ Łoktuszą przepasanego*; *Chuda, blada, żółte lice,/ Łszczy się jako miednica,/ Upadł ci jej koniec nosa,/ Z oczu płynie krwawa rosa*; *Nie było warg u jej gęby,/ Poziewając skrżyta zęby;/ Miece oczy zawracając,/ Groźną kosę w ręku mając*; *Groźno siecze*
- Na czym polega personifikacja śmierci w utworze? - Przedstawiona została ona jako bardzo szkaradna kobieta.
- Jakie cechy przypisano tej postaci? - Jest bezlitosna, przerażająca, straszna, wszechogarniająca….
- Co jest atrybutem śmierci i z czym należy go wiązać? - Śmierć trzyma w ręku kosę – symbol kresu ludzkiej egzystencji.

WNIOSKI:

- Człowiek podlega upływowi czasu i nieuchronnej śmierci bez względu na pochodzenie i stan społeczny – jest istotą kruchą. Osoba ludzka postrzegana jest w kontekście marności tego świata.
- Alegorię śmierci wyrażają postaci anioła, kobiety lub przedmioty, np. czaszka ludzka.
- Celem życia ludzkiego jest osiągnięcie życia wiecznego i nieba, gromadzenie dóbr materialnych zostało zanegowane w epoce średniowiecza.

Materiał dla nauczyciela

	Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią Anonimowy wiersz z XV w. w formie dialogu	**Film *Siódma pieczęć,*** (reż. I. Bergman, 1956)
Jaka sytuacja przedstawiona została w utworze i w filmie?	Historia mistrza Polikarpa, który prosił Boga o dar ujrzenia Śmierci za życia. Śmierć opowiada swe dzieje, począwszy od narodzin w raju, gdy Ewa zerwała jabłko i podała Adamowi.	Akcja filmu rozgrywa się w XIV w. w Szwecji i obejmuje jedną dobę. Tytuł zaczerpnięty z Apokalipsy św. Jana. Rycerz Antonius Block powraca z wyprawy krzyżowej, rozpoczyna ze śmiercią grę w szachy o życie.
Wizerunek śmierci: płeć twarz ubiór	Wizerunek śmierci jako rozkładający się niewieści (kobiecy) trup, okryty chustą, nagi, chudy, żółte policzki, z oczu płynie *krwawa rosa*, zgrzyta zębami, nie ma warg, odpada jej kawałek nosa (w późniejszych czasach kościotrup prowadzi taneczny korowód, w którym uczestniczą przedstawiciele różnych stanów i zawodów, złączeni ze sobą rękami).	Wysoka, ubrana na czarno postać, której płeć jest trudno określić, twarz biała, połączenie trupiej czaszki i maski clowna; spokojny, łagodny i stanowczy głos.
Atrybut śmierci	Kosa, której nikt nie uniknie.	Piła, która ścina Drzewo Życia
Zachowanie śmierci	Agresywna, złośliwa, nieugięta, pewna siebie, przekonana o swojej mocy, pełna energii, pyszna i gadatliwa, chwali się swymi osiągnięciami; poucza, jak należy żyć, że jedynie cnotliwe życie i wierne służenie Bogu zapewnia wieczne szczęście.	Spokojna, stanowcza, cierpliwa, bezwzględna, niemiła.
Postawa człowieka	Przerażenie, lęk, pokora (pada na ziemię)	Przerażenie, próba przechytrzenia, umyślnie przewraca szachowe figury, pozorny spokój.

Refleksja i ewaluacja /5 min/ Uczniowie dzielą się wrażeniami z lekcji, kończą zdania rozpoczynające się słowami: *Dowiedziałem się.... Nauczyłem się... Zrozumiałem....* Najbardziej aktywni zostają wyróżnieni stopniem.

Zadanie pracy domowej /3 min/ Nauczyciel prosi uczniów, by zapoznali się z informacjami na temat *momento mori, dance macabre* i *poradników dobrego umierania*, zawartymi w podręczniku na s. 73.

*Zadanie dla słabych uczniów: obejrzenie reprodukcji obrazu B. Notke *Taniec śmierci* (s. 73) i wyjaśnienie, w jaki sposób na ilustracji została ukazana równość wszystkich stanów wobec śmierci.

** Zadanie dla zdolnych uczniów: porównanie wiersza M. Białoszewskiego *Wywiad* (załącznik nr 3) ze średniowieczną *Rozmową mistrza Polikarpa ze śmiercią*.

KARTY PRACY UCZNIA

KARTA PARCY NR 1

Zadanie. Przyjrzyj się obrazkom przedstawiające **symbole śmierci,** wpisz w wyznaczone miejsca odpowiednie słownictwo. Zastanów się, czy dziś obcujemy z symboliką śmierci.

1…….

2…….

3……

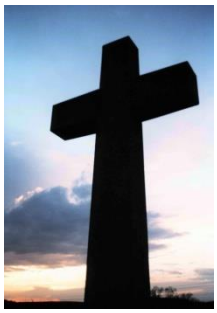

4…….

6……..

5……

7……

8…….

KARTA PRACY NR 2

Zadanie. Sporządź notatki w formie tabeli na podstawie obejrzanego fragmentu filmu i przeczytanego w podręczniku tekstu (s. 86-87). Porównaj tekst literacki i filmu. Zanotuj informacje (cytaty) dotyczące wyglądu, zachowania i atrybutów śmierci.

	Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią Anonimowy wiersz z XV w. w formie dialogu	**Film *Siódma pieczęć,*** (reż. I. Bergman, 1956)	***Obraz *Danse macabre** *B. Notke* ** wiersz *M. Białoszewskiego*. ***Wywiad***
Sytuacja			
Wygląd śmierci			
Atrybuty śmierci			

Zachowanie śmierci			
Postawa człowieka			
Wnioski:			

Załącznik nr 1.

Fragmenty obrazu B. Notke *Dance macabre*

Załącznik nr 2.

Miron Białoszewski

WYWIAD

MISTRZ MIRON
Puka? Kto?
(uchyla)
Acha...
Chwileczkę... już
PANI GOŚĆ
Pan woli ludność czy bezludność?
MISTRZ MIRON
Trochę bez, trochę z
PANI GOŚĆ
z z z, to nie przeszkadza?
MISTRZ MIRON
jak fruwa – nie, w rurach – nie,
jak za długo siedzi – tak
PANI GOŚĆ
Tak się rozglądam, dobrze tu panu?
MISTRZ MIRON
Przeważnie... przepraszam, pani nazwisko?
PANI GOŚĆ
Na "ś"
MISTRZ MIRON
Śpiwko... Śpiaw... nie?
PANI GOŚĆ
Śmierć
MISTRZ MIRON
(zatkany)
(przez sztuczne zęby)
Ledwie wpuściłem
myślałem, że dziennikara

PANI GOŚĆ

Kara

MISTRZ MIRON

Za co?

PANI GOŚĆ

Za życie

MISTRZ MIRON

Już?

(pada na dobre)

(z kieszeni MISTRZA MIRONA wysuwa się chytrze kartka)

"Nie każcie mi już niczym więcej być!

Nareszcie spokój"